

КОЛІВЩИНА

Назва Коліївщина, найімовірніше, бере свій початок від польських слів «kolej», «ро kolej» «kolejno», що означав несення надвірної козацької служби при магнатських помістях – «służba kolejna». Тобто Коліївщина – це повстання надвірних козаків. За іншою версією, назва «Коліївщина» походить від слова «колій», яким в українських селах і донині називають людей, відповідальних за забиття скотини (свиней, корів, кіз, коней та ін.), які вміють робити це найбільш професійно і безболісно. Характерною особливістю роботи колія було освячення ножа і просіння вибачення у тієї істоти, яку він збирався зарізати, що робило акцент на тому, щоб він зробив свою роботу професійно і завдав якомога менше болю живій істоті, яку збирається зарізати [1].

Після гетьманування Івана Мазепи Правобережна Україна виявилась ізольованою від Гетьманщини. Польські магнати, які переважно походили з давніх українських родів, розширювали свої володіння і намагались захопити в свої руки управління всім життям країни. Протистояти не було кому. Українська знать і шляхта були переважно полонізовані, православна церква зосередилась на суто церковних справах, і тільки греко-католицька церква на західноукраїнських землях стала єдиним осередком українського життя. Гайдамаками були повстанці на Правобережній Україні, що залишалася до кінця XVIII ст. під владою Речі Посполитої. Перша згадка в історичних джерелах про гайдамака відноситься до 1715 р. Повстанський рух охопив Київщину, Брацлавщину, Поділля й поширився аж до Східної Галичини. Найбільшого розмаху гайдамацький рух набрав у 1768 р.

1768 рік був часом загальної смуті. Шляхту Речі Посполитої дедалі більше дратувало постійне втручання у польські справи російської імператриці Катерини II. Спочатку вона добилася того, що королем Польщі обрали її коханця Станіслава Понятовського, а згодом примусила поляків гарантувати релігійні свободи православним. Розлючена шантажем росіян польська шляхта утворила в лютому 1768 р. Барську конфедерацію й напала на російські війська, розташовані на польських землях.

Ідейно-політичне обличчя Гайдамаччини проявилось найвиразніше в повстанні 1768 р., яке ввійшло до історії під окремою назвою – Коліївщина. Коли і хто вжив вперше назву Коліївщина для визначення повстання українського народу проти польських окупантів у 1768 р. й чому саме таку назву – невідомо. Саме ж повстання почалося святочним проголошенням його в Мотронинському монастирі на Зелені Свята 1768 р. Організатором і керівником повстання став запорожець Максим Залізняк. Ще хлоп'ям Максим мріяв потрапити до козацького товариства. Щоб замаскувати ціль свого побуту, Залізняк записався разом із його товаришами в послушники, які, нібито, готовились поступити в монахи. Спочатку на Січі так і подумали: Максим визнав за краще жити в монастирі, може, навіть постригся в ченці. Але незабаром з'ясувалося, що в Холодному Яру, в урочищі поблизу Мотронівського монастиря під Чигирином табориться ватага гайдамаків, а керує нею Залізняк. Під його проводом спершу було тільки 18 запорожців. Але незабаром усі навколишні ватаги почали йти під його руку [2].

Козацький загін М. Залізняка у червні 1768 р. вирушив із Холодного Яру під Чигирином в похід проти поляків. В Україні почалась Коліївщина. У місті Умань ховалося понад 10 тис. поляків і євреїв. Дізнавшись про наближення до нього гайдамаків, польський губернатор Умані Рафал Младанович вислав проти них свою козацьку команду під командуванням сотника Івана Гонти. Але Гонти перейшов на бік гайдамаків. 18 червня загони гайдамаків підійшли до міста. Міщанам відстояти місто не вдалося. Стався страшний погром шляхти й жидів, під час якого загинуло близько 2 тис. людей. Губернатор Р. Младанович був убитий, але І. Гонти врятував його дітей. За спогадами

очевидців, усе місто перетворилось на криваву бійню. Цю подію назвуть «Уманською різаниною». Переможці зібрали в Умані раду, на якій М. Залізняка було проголошено гетьманом, а І. Гонту уманським полковником [3].

Імператриця Катерина II дала таємну інструкцію командувачеві російських військ діяти спільно з польським військом для придушення повстання. 26 червня 1768 р. М. Залізняка й І. Гонту зрадливо схопили. 27 червня було оточено гайдамацький табір. Ошукані повстанці майже не чинили опору. У полон потрапило близько 3 тис. гайдамаків, було захоплено 30 корогів, 15 гармат та іншу зброю. Польський уряд запровадив на Правобережжі режим кривавого терору. Тисячі повстанців було страчено. Закатували й Івана Гонту. Максима Залізняка як підданого Російської держави засудили до жорстокого тілесного покарання й відправили разом із сім'єю на каторжні роботи до Сибіру. Цікаво, що там він втік з неволі й приєднався до повстанців Омеляна Пугачова, керівника Селянської війни у Російській імперії 1773–1775 рр. Очевидно, у боротьбі проти царського уряду Залізник і загинув... [4]. Однак, незважаючи на втрату ватажків і розгром основних сил, Коліївщина тривала до травня 1769 р.

Отже, повстання, що увійшло в історію під назвою Коліївщини, відбувалося в кілька етапів. Його найвищою точкою стали події червня-липня 1768 р. Події Коліївщини висвітлили глибоку кризу політичного життя Речі Посполитої, безперспективність колоніальної політики, яку проводили правлячі кола цієї держави щодо українських земель. Не випадково гайдамацький рух на Правобережжі не вшухав до кінця XVIII ст. Отже, Коліївщина та її головні учасники назавжди закарбувались в історії. Цей рух почався через низку певних факторів, таких як: економічний, соціально-політичний, геополітичний та релігійний. Пам'ять про героїв руху зберіглась назавжди не тільки в історії, а і в історичних піснях, художніх творах та народному епосі.

Список використаних джерел

1. <https://sites.google.com/site/skarbiistoriie/kozaccina-1569-1775/koliiivsina>
2. <http://prosvit.in.ua/history/haydamacki-povstannya-1734-1768.html>
3. https://gazeta.ua/articles/history/_misto-peretvorilos-na-krivavu-bijnyu/1038707
4. https://pidru4niki.com/92111/istoriya/pridushennya_koliiivschini

Мура Д. В., здобувачка вищої освіти 1 курсу, група АГ-211

Науковий керівник **Колєватов О. О.**, к.і.н., доцент

Національний університет «Чернігівська політехніка» (м. Чернігів, Україна)

СРІБНЯНСЬКА ТРАГЕДІЯ 1943 Р.

У 1940-1941 рр., завоювавши майже всю Західну Європу, Гітлер почав інтенсивну підготовку до нападу на СРСР, згідно плану «Барбаросса», розробленим у 1940 р. Союзниками Німеччини виступили: Угорщина, Румунія, Італія, Фінляндія та Словаччина.

На Україну німці здійснили напад 22 червня 1941 р. о 4 годині ранку. Німеччина разом із союзниками здійснювали наступ на трьох стратегічних напрямках, Україну мала окупувати німецька група армій «Південь». Головною метою завоювання України були її родючі землі та великі сировинні ресурси. Також було створено план «Ост», за яким німці планували виселити мільйони жителів з України та заселити її територію німецькими колоністами, місцеве населення перетворити на рабів, а пам'ятки культури знищити, пограбувавши культурні цінності. Передбачувалася передача частини українських земель союзникам. На території України нацисти провели «новий порядок» [1, с. 208].

Вересень 1941 р. – початок окупації Срібнянського району Чернігівської області німецько-фашистськими загарбниками. Почалося переслідування активістів, підпільників та тих кого не задовольняла влада окупантів. Здійснювалися доноси, за якими поліцаї арештовували звинувачуваних, їх били, розстрілювали та кували, жінок навіть гвалтували. В села часто приїжджали мадяри, які жорстоко знущалися з людей та